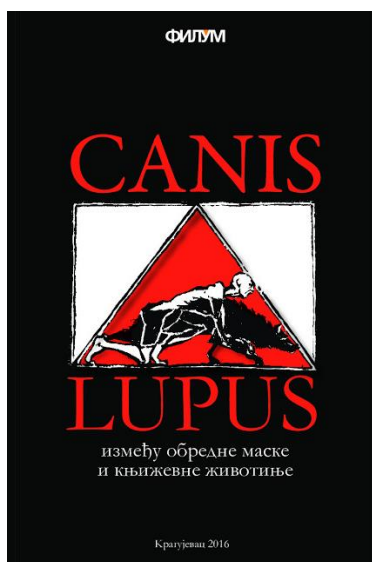

Традиција – карневализовани палимпсест

Canis lupus између обредне маске и књижевне животиње, ур. Јеленка Пандуревић, Маја Анђелковић. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2016, 326 стр.

Зборник *Canis lupus* између обредне маске и књижевне животиње Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу настао је 2016. године у оквиру истраживања на пројекту *Усмено, књижевно, обредно* који финансира Министарство културе и информисања Републике Србије, а део је научне и стручне подршке имплементацији Конвенције Унеска о заштити нематеријалног културног наслеђа. Како питања идентитета, традиције и културног наслеђа постају све заступљенија у курикулумима факултета, овај зборник поставља себи за циљ преиспитивање фолклорних хронотопа, архетипа и колективних представа у традиционалној култури Срба, и то кроз истраживачке програме базиране на појмовима вук, жртва, маске.

Кроз шеснаест радова, колико их је у зборнику заступљено, извршена је, усуђујемо се рећи, темељна вивисекција статуса митолошког и обредног текста у књижевној обради и она вишеструко потврђује претпоставку уредница, Јеленке Пандуревић и Маје Анђелковић, да је измењена, прилагођена или преосмишљена слика света, која се помаља у процесу научне реконструкције традицијске културе, уграђена не само у структуре памћења и мишљења савременог човека, него и у његово стварање и поимање имагинарног света књижевности, те брише границу између разумевања и тумачења традицијског и модерног у књижевности, језику, култури. *Canis lupus*, осим обредне маске и књижевне животиње, постаје тако и нешто више – наш савременик.

Мудро и строго компонована, дијахронијска структура зборника прати семантичке аспекте превођења фигуре вука из реалног у митско-фолклорни и поетски простор од најстаријих, обредних слојева културе у којима се *canis lupus* још увек није издвојио као *literarium bestia*, па све до

постмодерног преосмишљавања фолклорних мотива и образаца. Текстови у зборнику нас воде на хронолошко путовање од митологизма до рационализма. Од вука у просторном и жанровском моделу, епским формулама, српским народним пословицама, апокрифним молитвама, алегоријским причама старе српске књижевности, преко семантике курјака и пса код Доситеја, Растка Петровића, Мике Антића, Матије Бећковића, Б. Вонгара (Сретена Божића), али и код Александра Диме и Анђеле Картер (што зборнику даје и посебну, дијалошку, компаративну и интернационалну компоненту) стиже се све до апологије такозваних вучјих порука у песмама Рајка Петрова Нога и Гојка Ђога поводом врло дискутабилног, а прослављеног новинског чланка Рајнхарда Лауера који представља извесни напад на (јужно)словенску културу и митологију, будући да је писан тенденциозно и прилагођено пласирању неповољне медијске слике Срба током деведесетих година 20. века.

Зборник отвара рад Јеленке Пандуровић *Књижевна зоологија као нематеријално културно наслеђе: Canis lupus и културно памћење*, у коме ауторка износи преглед разноврсних идејних, теоријских и методолошких концепција и указује на њихову примену у тумачењу анималистичких кодова у књижевности, фолклору и митологији. Следи рад Драгана Бошковића *Митологизација и рационализам: 1+1 = вук* у коме се промишља однос рационалне и митолошке свести, при чему се семантика вука узима као „метонимија мита“. Лидија Делић у раду *Вук у просторном и жанровском моделу* анализира, на многобројним примерима епских песама, различите могућности укључивања вука у систем атрибуције јунака и указује на повезаност и преплетеност поступака атрибуције, семантике простора и жанровских особености и стратегија. Амела Паучинац у раду *Вук у епским формулама* приказује присуство вука на различитим нивоима формулативности, указујући на интертекстуалне оквире, жанровске специфичности и односе, и на митолошки, религијски и обредни супстрат формула. Даница Милошевић уочава амбивалентну симболику вука на материјалу народних пословица (*Вук у српским народним пословицама*), док Маја Анђелковић (*Вук у апокрифним молитвама од бесног пса и вука*) разматра појаву вука у апокрифним молитвама намењеним заустављању бесних вукова, као и у онима у којима се вук само помиње у контексту исцељења болести. Пратећи стварање „митолошког обрасца вука као књижевне животиње и носиоца обредне маске у средњовековној преводној књижевности“, Јелена Весковић такође разлистава специфичне слојеве ове фигуре (*Вук у алегоријским причама старе српске књижевности*). У раду *Семантика курјака и пса у Доситејевим Баснама*, Ана Живковић тумачи симболику и значења вука у баснама и Андрићевој приповетки *Аска и вук*, који се крећу „од античког значења метафизичког зла, заблуделости незрелог ума и могућног оразумљења у доба просвеће-

ности, до динамичне и модерне свести трајно замишљене над сопственим идентитетом, карактером, ставовима и одлукама“. Фигуром вука у модерној књижевности баве се радови у другом делу зборника: *Између хтонског и соларног у Вуку Растка Петровића* Ане Станковић, *Вук, пас и човек у роману Дан шести Растка Петровића* Александре Матић (ова два рада посебно су значајна за разумевање поетике Растка Петровића и онога што је народна књижевност значила за њега, као и за читав 20. век), затим *Фигура вука као фигура поетике: Вук Мирослава Антића Ђорђа Радовановића, Апологија „вучјих порука“: митолошки и обредни палимпсест у песмама Рајка Петров Нога и Гојка Ђога Јелице Вељовић, Вук као симбол у поезији Матије Бећковића: (зло)употреба мита* Наталије Стојковић, *Фигура динга (canis lupus dingo) у прози Б. Вонгара* Јелене Арсенијевић Митрић, *Фигура „господара вукова“ у роману Вучји вођа Александра Диме* Катарине Милић и *Бајка о Црвенкапи у Друштву вукова Анђеле Картер: од обреда до књижевног текста* Тијане Матовић.

У сваком од текстова открива се и изнова потврђује фигура вука као интернационална, али и интердисциплинарна парадигма нематеријалног културног наслеђа, да парафразирамо речи Јеленке Пандуревић, чиме се јасно осликава дијалектичка тврдња Драгана Бошковића да „заборав мита рађа митологију рационализма, а заборав ума, рационалистичку митоманију“. Ово конкретно значи да се *canis lupus*, управо због своје амбивалентне симболике, показао као и те како флексибилан симбол. У различитим историјским раздобљима и културним ареалима овај симбол покрива широк семантички дијапазон и враћа се изнова у колективно памћење, па самим тим и у књижевност која је, макар била и тривијална, ипак огледало своје епохе. Опречна симболика *canis lupus* заслужна је за то што Доситеј Обрадовић у *Баснама* може ову животињу као књижевну фигуру, метафору, да употреби као средство за доследно спровођење идеја јозефинистичке просвећености, али и за то што почетком 20. века Растко Петровић може у измењеним, ратним околностима, да карневализује однос цивилизованог и нецивилизованог, бестијалног, и пусти Вучицу да бежи пред изгладнелим војницима који прелазе албанску голготу. Управо то јесте, у случају Доситеја Обрадовића, „митологија рационализма“, непоколебљива вера просветитељства у разум, мит о разуму који ће донети коначни преображај цивилизацији, истрагу сујеверја и ирационалног, мир и благостање. Али, тај ће се мит само неколико година након прве деценије 20. века претворити у своје наличје, у „рационалистичку митоманију“ која код Растка Петровића показује колико је јака логика мита, колико је и те како егзактна управо у својим цикличним преображајима лица у наличје. Оно, наличје, више се не крије као у епоси просветитељства испод површине и књижевна животиња вука је још једном ту да га оголи.

Ако је разум код Доситеја митско јагње, бесмртни вук историје прогутао га је још једном, а аутори радова из зборника као да својим читаоцима скрећу пажњу на то да су они (да смо ми) ти који тог вука историје изнова хране. Управо зато издвајамо текст Јелене Арсенијевић Митрић *Фигура динга (canis lupus dingo)* у прози Б. Вонгара као најсвеобухватнији рад у зборнику. Анализирајући културу Аборицина, ауторка нам преко прозе Б. Вонгара говори о свеопштем заборау духовности, о кидању веза с традицијом, али и о заједничким тачкама наизглед неспојивих култура какве су културе домородачке Аустралије и Старих Словена, које Сретен Божић с невероватном лакоћом спаја у роману *Раки* преко метафоре о културама које су под опсадом – колонизовани Аборицини или Балкан, кућа насред друма и раскрсница истока и запада – свеједно је. У том смислу могло би се рећи да је овај рад методолошка круна зборника и својеврсна синтеза претходних тема, али и полазна тачка ка два завршна текста, она још израженије интернационалног карактера, о Александру Дими и Анђели Картер.

Поред већ наведених предности ове публикације, наглашавамо да је она ликовно опремљена једнако пажљиво као што је њена структура компонована: и на визуелном плану одражава се симболика вука и његовог преиначења, па се са листањем страница он константно преображава у човека, а човек у вукодлака. Радови садрже уобичајен научни апарат и резимее на енглеском или француском језику. Уз највишу оцену, препоручујемо методолошки, идејно, стилски и тематски шаренолик зборник *Canis lupus између обредне маске и књижевне животиње* како стручним читаоцима, тако и онима који су се макар једном запитали откуда толика антропоморфизација животиња у популарној култури. Нимало случајно, завршићемо цитатом из *Похвале досади* Јосифа Бродског: „У животној механици главно је управо понављање, а ‘узми ме’ шапће прашина“.

Јована Тодоровић, дипл. фил.
Студент мастер студија на Филолошком
факултету у Београду
Е-пошта: praznina.plese992@gmail.com

Примљено: 15. 4. 2017.
Прихваћено: 18. 5. 2017.